

Ole Mæhle: Jens Thiis. En kunstens forkjemper. (Gyldendal norsk forlag).

Den centrale skikkelse i norsk kunsthistorie i et halvt århundrede, til 1942, var Jens Thiis, og han var førende som kritiker, museumsleder og kunsthistoriker. Det er, frem for alle andre ham, der har æren af at være førstemand til at forkynde, tidlig i 1890'erne, at der var opstået to genier i Norge Edvard Munch og Gustav Vigeland. Begge har de gentagne gange foreviget ham. Hele sit liv igennem var Jens Thiis en skønhedsdyrker og en livskunstner, en frodig natur, veltalende og ikke bange for den store patos og de stærke ord. Der var nok mere kunstnernatur end forsker i ham, men i hans studier over italiensk renaissancekunst, og i store dele af hans bindstærke værker om fransk ånd og kunst, er der ægte videnskabelig holdning. Det samme gælder den skønne bog om Leonardo da Vinci, og bøgerne om norsk kunst gennem tiderne. Er der enkelte »fejl« i hans forfatterskab, der er så vidtspændende, er de alle bagatelagtige og betydningsløse, og der var ingen grund til at hænge sig i dem, som hans modstandere gjorde med en ihærdighed, der var en bedre sag værdig. Man må ikke glemme, at Jens Thiis i sin vurdering, sin entusiasme, i sit store overblik sjældent trådte ved siden af.

Om denne nordmand har Ole Mæhle nu skrevet en stor og såre vægtig bog, der fra først til sidst giver et billede af en rig og mangfoldig personlighed, som altid følte sig i gæld til Danmark. Som skoledreng sad han ved siden af Helge Rode, kom i hans hjem, som var det hans eget. Her fik han sit frisind og sin liberale radikalisme støbt i en hold-

bar form af Ove og Helge Rodes norske stedfader politiker Erik Vulum og hans hustru Margrethe, Orla Lehmanns datter, der spillede så stor en rolle i norsk kulturliv. Hun forstod den unge Jens Thiis, og da han kastede sig over kunsthistorien, rejser han til Danmark, og her er det Julius Lange, senere Karl Madsen og Emil Hannover, der leder og råder ham på en bestemmende vis. Den tak han skyldte dem, glemte han aldrig. For al lødig dansk kunst var hans sind åbent, han kæmpede for den med sin storartede pen og i talløse foredrag rundt om i Norden, og han gav den husly på Nationalgalleriet, da han blev dets leder i 1909 og i samfulde 32 år fremover. Af et upersonligt og tilfældigt kunstmuseum skabte han det norske nationalmuseum, som det lever i alle nordmænds sind i dag. Nu fastslog han, så alle måtte se det, at han var en af de store i skandinavisk kulturliv.

Man må være Ole Mæhle taknemmelig for denne smukke bog nu er kommet. Klogt er her mange citater af Thiis selv, i hans polemik er der altid noget der minder om storm i frugt blomstringstid. Om sig selv sagde Thiis, da livet ebbede ud, at han havde været et lykkeligt menneske, for han havde levet et vidunderligt liv. Det er en berigelse, at lære ham nærmere at kende i denne bog.

Johannes Lehmann

Tage Kaarsted: Ove Rode som partipolitiker. (Institut for Presseforskning og Samtidshistorie, 1971). 262 s.

I 1963 udgav professor Tage Kaarsted en elegant og letlæst bog om den unge Ove Rode. Nu foreligger »Ove Rode som partipolitiker«, omhandlede perioden 1901–1913. Af flere

grunde er andet bind af biografien blevet ret så forskelligt fra det første. Vigtigst er nok, at emnet – personen Rode – forandrede sig. Allerede i samtiden opfattedes hans forvandling fra vittig elegantier til eminent politisk arbejdskraft som det mest slående træk ved hans livsløb. Hamskiftet fandt sted netop i perioden mellem Systemskiftet og dannelsen af det andet ministerium Zahle. Rode begyndte at sætte sig mål og følgelig at lide nederlag; han oplevede at måtte kæmpe mod det image, som han selv med så stor flid havde dyrket.

En anden grund er kildematerialets karakter. Hvor første bind var skrevet og måtte skrives i alt væsentligt på primært materiale, er Rodes virksomhed efter 1901 i den grad indvævet med vor politiske historie og pressehistorien, at tidligere brede og veldokumenterede fremstillinger ligesom lukker horisonten. Opgaven har i den forstand været mindre inspirerende, og fremstillingen er måske bl. a. derfor blevet mindre veloplagt. Det betyder dog – som det vil fremgå af det følgende – ikke, at Kaarsteds bog er uden nye værdifulde resultater.

Allerede første kapitel bortvejrer den stemning af ungdommelig ubekymrethed, som prægede biografens første bind. Det handler om Rodes første alvorlige nederlag, som han led i 1901 i kampen om Hørups redaktørstol. Edv. Brandes *ville* til og kom det naturligvis i kraft af sin prestige og sine aktier. Rode blev ikke alene nægtet redaktørposten – han blev regulært holdt nede, og han led under det. Kaarsted giver et væsentligt bidrag til forståelsen af de politiske brydninger på Politikens redaktion efter Systemskiftet. Det er lykkedes ham at identificere en af Rodes svært-

læselige, udaterede kladder som et aldrig offentliggjort indlæg mod Brandes. I anledning af kommunalvalget på Frederiksberg i januar 1902 havde Brandes i bladet udtrykt den formening, at der i byerne fremtidig kun ville findes to partier: borgere (d. v. s. højre og liberale) og socialdemokrater. Således udfordret leverede Rode den hidtil ældste daterede skitse til det danske firpartisystem, hvis fjerde hjul var »et dristigere, radikalere fremskridtsparti«, rekrutteret fra land og by, altså Det radikale Venstre.

Heller ikke da »paladsrevolutionen« i 1904 tvang Brandes bort, opnåede Rode den ønskede redaktørpost. Hans stilling blev nok formelt forbedret; han blev politisk redaktør med selvstændigt ansvar, men *redaktøren*, der antog og afskedigede medarbejdere, blev Henrik Cavling. Hvorledes dette makkerskab i praksis udviklede sig er desværre stadig et ubesvaret spørgsmål. Kaarsted mener, at et par træk fra den første tid, som Hakon Stangerup har fremdraget i sin bog om Cavling og den moderne avis, tyder på, at Rode havde en betydelig indflydelse. Men han undlader at anføre, at Herman Heilbuth allerede i 1907 mente, at tiden var kommet til at gøre revolutionen på Morgenbladet om. Set i et større perspektiv blev det naturligvis en uvurderlig fordel for den lille radikale bevægelse, at den kunne flyve ind i et stort og voksende antal danske hjem på ryggen af den Cavlingske nyhedsavis, men for Rode har rollen som Niels Holgersen formentlig været nok så anstrengende.

Nederlagene i den journalistiske karriere var for så vidt ingen ulykke for Rode, som de tillod ham tidligere og stærkere at koncentrere sig om det, som formentlig var hans egentlige mål: at blive politiker. Han havde

her det held ikke at skulle slide sig op gennem en allerede konsolideret bevægelse, men erfarede den dybe tilfredsstillelse ved at bygge og straks blive herre i sit eget hus. Han var i 1903 medstifter og blev straks sekretær for Den radikale Klub; sammen med P. Munch og Oskar Johansen skrev han udkastet til Odense-programmet. Af dette sidste samarbejde har Kaarsted givet en omhyggeligere og bedre analyse end tidligere set. Den viser Rode som ivrig for at slibe de kanter af Munchs oprindelige, væsentlig radikalere udkast, som kunne genere Folketingets Venstre. Som formand for det nystiftede partis forretningsudvalg kom han til at lede kredsopbygningen ud over landet, en side af hans virksomhed, man gerne havde hørt mere om.

Men ved kandidatopstillingen til valget 1906 kom Rode igen på ventebænken; han tabte ifølge Munch Langelands-kredsen på gulvet og måtte nøjes med stillingen som kronprins for den døende L. Fogtmann, der for sidste gang forsvarede Holbæk. Der var – igen ifølge Munch – stadig for meget københavner ved Rode. Allerede i 1907 fik han dog lejlighed til at gøre op med sit image; efter Fogtmanns død opstilledes han ved suppleringsvalget mod en venstrereformmand, som i 1906 var gået Fogtmann meget tæt på livet, og en dumpekandidat fra Højre. Rode lagde næsten 100 stemmer til Fogtmanns tal fra 1906 og tabte valget med kun 11 stemmer.

I valgkampen, som Kaarsted analyserer nøje, spillede Rodes person en stor rolle. Modstanderpresen gik på sporet efter hans fortid, gravede hans ubekymret arrogante artikler fra 90'erne frem, tegnede et billede af ham som en letbenet, atheistisk, københavnsk salonradikaler. Omvendt

fremhævede det radikale Holbæk Amts Venstreblad hans virksomhed som formand for Studentersamfundet (og som sådan leder af udflugter til sjællandske bønder), hans slægtskab med Orla Lehmann, hans demokratiske sindelag, karakterstyrke og store politiske viden.

Alt dette irriterer Kaarsted. Han karakteriserer det som »givetvis den mindst pyntelige« side af valgkampen, men finder trøst i, at denne »drejede sig imidlertid også om saglig politik, i vurderingen af hvilken man kan dele sig regulært efter anskuelser.« (s. 102). Er denne skelnen mellem den politiske kamps dag- og natside i grunden rimelig? Med alle sine overdrivelser var modstanderpresens billede af Rode jo hverken usandt eller irrelevant. Vi ved nu alle, at Rode i sig *også* rummede de egenskaber, som skaber en stor politiker, men det vidste i foråret 1907 kun hans nærmeste arbejdsfæller i partiet. Jeg kan ikke se noget odiøst i, at man pegede på de træk i hans karakter og baggrund, der *reelt* kunne gøre det tvivlsomt, om han var egnet til at repræsentere de mennesker, som han ønskede skulle vælge ham. Det stod til ham selv og hans partifæller at overbevise vælgerne om, at der var en anden Rode, end den som modstanderne fandt i hans vita anteacta. Valgresultatet viste, at det lykkedes over rimelig forventning.

Var suppleringsvalget i Holbæk 1907 en personlig sejr for Rode, var det dog ligefuldt for partiet et nederlag at føje til de mange fra 1906. Perioden 1906–08 var Det radikale Venstres kritiske periode, hvor – som Kaarsted kort berører – opløsnings-tendenserne truede. Der skulle formentlig er mirakel til for at redde partiet, men der indtraf et mirakel: Alberti meldte sig i september 1908

til politiet, og Rode stod som den, der mere end nogen anden havde bidraget til at afsløre ham, selv om han næppe i sine vildeste fantasier havde anet omfanget af bedragerierne, og selv om hans artikler i Politiken formentlig var uden betydning for handlingsforløbet.

Albertis fald gav – med Zahles udtryk – de radikale auraen af at være »det sidste hold af mænd«, hvortil vælgerne kunne nære tillid. Svækkelsen og forvirringen i Venstre fremtvang i juni 1909 et valg, som fordoblede de radikales mandattal og bragte Rode ind i folketinget på et stemmetal, der var 50 % større end i 1907.

Men da det første ministerium Zahle dannedes i oktober 1909 stod Rode ikke på listen; han fik den trælsomme post som regeringspartiets ordfører i folketinget. Formentlig var det Edv. Brandes, som nok en gang dømte Rode til rollen som redaktionssekretær. I det hele kaster Kaarsteds fremstilling et skarpt lys over Brandes' retarderende virksomhed i partiet og modvillige, rent ud hadefulde forhold til Rode. Særligt Brandes' breve til Oskar Johansen, som Kaarsted har opsporet, er meget afslørende.

Da det fra første færd stod klart, at ministeriets hovedopgave var at skaffe sig et gunstigt valggrundlag, blev det Rodes opgave som ordfører i den sag, som partiet allerede før regeringsdannelsen havde valgt til vimpel: grundlovsrevisionen, at markere et standpunkt, ikke at søge et forlig. Det var alle dage Rodes svaghed, at han i den slags situationer var tilbøjelig til at overspille.

Det kan have bidraget til hans livs mest opsigtsvækkende nederlag ved folketingsvalget i maj 1910. Så opsigtsvækkende var venstremanden Mads P. Tanges sejr i Holbæk, at

den har givet anledning til rygtedannelser om, at sladderkampagner af særlig ondsindet karakter har spillet en rolle. Kaarsted refererer disse rygter, men undlader klogelig at søge bunden i dette morads. Jeg tror, at en nøgtern vurdering bør tage udgangspunkt i Munchs bemærkning om valget på Langeland, der, på trods af at det øgede hans stemmetal, halvede hans forspring: »Det var mit indtryk, at kredsen var sikret mere ved dette valg end ved det forrige, altfor lette valg.« Rode kom i 1909 som andre radikale op at ride på en konjunkturbølge; at tilbageslaget i Holbæk blev kraftigere end andre steder lader sig formentlig vel forklare ved andre grunde end sladder af mere end gennemsnitlig ondsindethed: At Højre havde forholdsvis mange vælgere at flytte over på Venstrekandidaten, at Rode havde et køligt forhold til de lokale socialdemokrater, at Tange var husmand. Det var Rodes held i denne kritiske situation, at Krabbes kammerherrenøgle åbnede ham mulighed for at overtage Kalundborgkredsen.

Suppleringsvalget i Kalundborg i august 1910 bragte Rode tilbage til folketinget og midt ind i spillet om ministeriet Berntsens grundlovspolitik. Han fik som ordfører en opgave, hvortil han var skabt: at prøve at føre en stor sag, som begejstrede ham, igennem et indviklet politisk spil. Det blev for det radikale parti og for Rode det afgørende gennembrud. Da valget kom i 1913, kunne partiet høste frugterne af at stå som den klareste tilhænger af ministeriets vidtgående grundlovsforslag, medens Venstre var skilt fra Højre og på samme tid usikkert på sig selv. Og enhver tvivl om, at Rode var en stor politiker, var bortvejret. Når man læser Kaarsteds glimrende skildring af for-

handlingerne 1910–13, forstår man hvorfor. Da det andet ministerium Zahle dannedes i juni 1913, blev Rode ikke alene optaget, men hans ønske om indenrigsministerposten føltes uafviseligt, selv om det betød, at Munch måtte lade sig nøje med forsvarsministeriet og en lidt maliciøs vælgers påmindelse om, at der skal nogen til det værste.

Under overskriften »Partipolitiker« samler Kaarsted i et afsluttende kapitel trådene. Han fremhæver først, at savnet af dagbøger og erindringer fra perioden gør det vanskeligt at komme ind på livet af personen. Han søger derfor at uddrage quintessensen af Rode ved at lægge en mosaik af venners og modstanderes karakteristikker og, i mindre omfang, af Rodes egne offentlige udtalelser. Metoden er ikke problemfri, hvad Kaarsted udmærket er klar over. Kan de ret mange samstemmende vidnesbyrd adderes til et sikkert billede af visse grundtræk i karakteren: det nervøse temperament, vanskeligheden ved at tage standpunkt og den dermed forbundne aggressivitet i forsvaret for den opfattelse, hvori han omsider søgte at finde ro? Eller har vi at gøre med en mytologi, hvis faste formler går fra mund til mund?

Hvad dette andet bind af Rode-biografien huskes for, er ikke indtrykket af hans person, men af et centralt afsnit af hans liv: den »violette drengs« hårde kamp for at blive taget alvorligt.

Erik Stig Jørgensen

Arvid Lindman: Dagboksanteckningar. Udgivet ved Nils F. Holm. Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia. Del I.

Vort århundrede har været så rigt på

store hændelser, at det giver et rigeligt materiale til historikerne. De har gennem de mange memoarer, et stort vidnestof, og hvad den svenske indenrigspolitik angår, er det umuligt at komme udenom Arvid Lindman. Han var i en lang årrække en fremtrædende aktør på den politiske scene. Man møder ham fra unionskrisen i 1905 frem til midten af trediverne. Han skrev om mangt og meget han oplevede, og nu har arkivar Nils F. Holm udgivet dagbøgerne som første bind i en ny serie: Kgl. Samfundets håndskrifter vedrørende Skandinaviens historie.

Denne fortjenstfulde publikation vil næppe komme til at høre til de centrale ved siden af de dagbøger som Hugo Hamilton, Erik Kule Palmstierna og Johan Widén har efterladt os. De giver et rigere indhold og har flere oplysninger, de er ligesom mere levende med i alt, fordi de er skrevet samtidig med begivenhederne og med et vist tiltalende stilistisk sving. Arvid Lindmans pen er tung, og den er ført med lange mellemrum. Nogen rigtig dagbog er det ikke, vi har fået.

Alt hvad Lindman fortæller om er partifarvet. Politiske modstandere får en skånselsløs grov behandling. Værst går det ud over Karl Staaff. Han og Lindman var så forskellige som nat og dag. Den ene var den raske og frimodige handlingens mand med begrænset horizon, den anden var en overvejende natur med en stærk vilje, som var langtskuende og urokelig i at fastholde et politisk mål. Taktiker kontra strateg, det lette kavalleri kontra de tungt rustede batailloner. Der var en kløft mellem dem, der ikke kunne slås nogen bro over.

En blid kommentator var admiralen aldrig, men han var en ægte partileder, der med et flinkt håndlag gjorde den bestående indsats, at sam-